

Emil Wikström maamme itsenäistymisen ja maanpuolustuksen kuvaajana

Kuvanveistäjä Emil Wikström edustaa 1800- ja 1900-lukujen vaihteen kahdelta puolta vallinnutta suomalaiskansallista taidesuuntaa, jolla oli merkittävä vaikutus itsenäisyyteen pyrkineen ja sen lopulta saavuttaneen kansakuntamme kansallishengen vahvistumiseen. Wikström nousi aikansa johtavan kuvanveistäjän asemaan saatuaan toteutettavakseen Säätytalon päätykolmion veistosryhmän 1893 (työ valmistui 1903) ja Elias Lönnrotin Helsingin patsaan 1899 (patsas paljastettiin 1902).

Wikströmin muita veistotaitteen kansallisia monumentaaliteoksia ovat mm. Mikael Agricolan puolivartalopatsas Viipuriin 1908 ja sen jälkivalos Turun tuomiokirkon Unikankareelle 1910, Kansallismuseon Graniittikarhu 1910, Tampereen Näsinkallion suihkulähteen kolmiosainen patsasryhmä 1913, Helsingin rautatieaseman Lyhdynkantajat 1914, Zacharias Topeliuksen patsas Vaasaan 1915 ja J.V. Snellmanin patsas Helsinkiin 1916. Wikström oli lisäksi suosittu muotokuva- ja hautamuistomerkkien tekijä sekä tuottelias mitalitaiteilija.

Asumisensa ja työskentelynsä suhteen Wikström toimi kuten muut saman ajan huomattavimmat taiteilijat, hän rakennutti taiteilijakotinsa ja ateljeensa maaseudun rauhaan. Wikströmille sopiva sijainti löytyi Sääksmäen Visavuoresta. Visavuori toimii nykyään museona. Visavuorella toimi myös Wikströmin tyttärensä Kari Suomalaisen museo.

Keskityn tässä kirjoituksessani Wikströmin tuotantoon

Topeliuksen patsaan paljastustilaisuus 22.5.1915 Vaasassa kuva: Pohjanmaan Museo

siltä osin kuin se suoraan liittyy maamme itsenäistymistapahtumiin ja maanpuolustukseen sekä kertoo samalla tapahtumista tai henkilöistä Pohjanmaalla, erityisesti Vaasassa.

Wikströmin monumentaaliteokset Pohjanmaalla

Topeliuksen patsas Vaasassa
Uudenkaarlepyyn Kuddnäsissä 1818 syntynyt Zacharias Topelius oli erittäin monipuolinen toimija: toimittaja, kirjailija ja yliopistomies (Helsingin yliopiston historian professori ja rehtori). Hänen vaikutuksensa suomalaisen kansallisen identiteetin muodostumiseen ja maamme koskevan tietoisuuden leviämiseen oli merkittävä. Vuonna 1875 ilmestynyt Maamme -kirja oli opikirjana kouluissa aina 1940-luvulle asti. Topeli-

us ajoi myös voimakkaasti maallemme omaa lippua jo autonomian aikana, hän oli ensimmäisiä sinivalkoisten lippuvärien kannattajia. Helsinkiläistymisestäään huolimatta Topeliukselle Pohjanmaa ja isänmaalliset pohjalaiset olivat aina tärkeitä. Tämä käy ilmi mm. hänen sanoittamastaan maamme toiseksi vanhimman maakuntalaulun, Vaasan marssin, toisen säkeistön kertosäkeestä (suomenkielinen teksti Alpo Noposen):

Att bära gladt din fanas skatt,
Jos vainomies sun sulkis ties,
att kämpa med i främsta led,
niin kuolemaan me taistellaan,
var fäders bragd,
var Vasa sed.
kuin Vaasan urhot ainiaan.
Ensimmäinen Topeliuksen patsas pystytettiin Vaasaan

v. 1915. Wikström on valinnut aiheeksi Topeliuksen roolin Suomen lasten ”Satusetänä”, patsaassa Topelius on lasten ympäröimänä. Patsaan sijainti on keskeisellä paikalla Vaasassa, kahden puistikon, Kirkkopuistikon ja Hovioikeudenpuistikon, risteyksessä Vaasan kirkkoa vastapäätä.

Kaatuneiden muistomerkki Nivalassa

Wikströmin tuotantoon kuuluu runsaasti hautamuistomerkkejä. Pääosin ne ovat yksityishenkilöiden haudoille toteutettuja. Julkista hautausmaamuistomerkkiä edustaa vuoden 1918 sodassa kaatuneiden muistomerkki Nivalassa (1918).

Pohjanmaan pronssi- ja muistomerkki

Pohjanmaan museon intendentti, professori Karl Hedmanin toiminnan ansiosta museo sai v. 1930 uudet modernit toimitilat. Arkkitehti Eino Forsmanin suunnitteleman rakennuksen pääsisäänkäynti oli varustettu Emil Wikströmin mas-

siivisillä pronssikoristeisilla ovilla. Ovien pronssiset korkokuvat kertovat viitena kuvaparina Pohjanmaan historian huomattavimmat tapahtumat.

Ylin kuvapari liittyy viikinkiaikaan ja perustuu islantilaisen Snorren satuihin. Viikinkikuningas Agne saapuu joukkoineen Suomeen, käy voitollisen taistelun ja surmaa tšekäläisen päällikön ja ryöstää hänen tyttärensä vaimokseen. Vaimo kuitenkin kosta isänsä surmaajalle riistämällä tämän hengen jo häilyönä. Kuvisista toinen kertoo viikinkien saapumisesta ja toinen heidän lähdöstään.

Toinen kuvapari liittyy keskiaikaan. Korsholman linnan päällikkö Erik Puke on joukkoineen lähdössä puolustamaan Ruotsia tanskalaisia vastaan ja toisessa kuvassa Pohjanmaan talonpojat ovat kääntyneet Kaarle Herttuan puoleen kokeamiensa vääryyksien vuoksi, kuva ennakoii Nuijasotaa. Kolmas kuvapari kertoo Nuijasodasta. Ensimmäinen kuva on Santavuoren taistelusta 1597 ja toisessa kuvassa Johannes Messenius on maanpaossa Kajaanin linnassa.

Neljännän kuvaparin ensimmäinen kuva kertoo Pietari Brahen vierailusta Vaasassa 1648 ja toinen Napuen taistelusta 1714. Vaasassa toimi muiden kaupunkien tapaan 1600-luvun alkupuolelta lähtien kaupungin turvaksi perustettu porvariskaarti. Sen ylläpidosta vastasi kaupungin porvaristo. 1700-luvun alussa kaartin vahvuus oli kaksi n. 120 miehen komppaniaa. Porvariskaarti eivät yleensä osallistuneet kaupungin ulkopuolella käytäviin sotiin, mutta Napuen taistelu oli poikkeus, toinen Vaasan porvariskaartin komppanioista oli siellä

mukana. Komppania tuhoutui taistelussa lähes kokonaan, menetys oli n. 100 miestä. Lisäksi venäläiset ryöstivät kaartin lipun, jonka kaarti oli saanut v. 1703. Taistelua kuvaavassa relieffissä lippu on keskeisellä sijalla. Relieffin lipussa on nähtävissä köynnöskehän keskellä Vaasain lyhde. Teksti Benignitatis fundatoris (Perustajan hyväntahtoisuudella) sen sijaan ei erotu. Lipun kopio oli myöhemmin Vasa Skyddskärin lippuna ja sittemmin myös Pohjanmaan Maanpuolustuskilta on valinnut lipukseen Porvariskaartin lipun näköislipun.

Viimeinen kuvapari kertoo kuningas Kustaa III:n perustaman Vaasan Hovioikeuden vihkiäisistä v. 1776 sekä kaupungin lähes kokonaan tuhonneesta tulipalosta v. 1852.

Wikström itsenäistymisestä kertovana mitalitaiteilijana

Emil Wikströmin tuotantoon sisältyy 39 julkiseksi mielletävää muisto- tai juhlamitalia. Mitalista yhdeksän liittyy Suomen itsenäistymistapahtumiin tai niihin ratkaisevasti vaikuttaneisiin henkilöihin. Seuraavassa luetellaan nämä mitalit niiden lyöntiajan kohdan mukaisessa järjestyksessä.

Hämeenlinnan plaketti. Hämeenlinnan kaupunki lyötti mitalin v. 1919. Mitalitekstinä ”Vapautensa vartijoille kotiseutu antoi 1918”.

Tampereen valtaus 1918. Tampereen kaupunginvaltuuston v. 1920 lyöttämä nauhassa kannettava muistomitali. Mitalista on vallettu myös isompikokoisia relieffejä.

P.E. Svinhufvud 60 vuotta. Hallituskollegioiden v. 1921 lyöttämä mitali. Mitalitekstinä ”Itsenäisyyden

Vuoden 1918 sodassa kaatuneiden muistomerkki 1918 Nivalassa Kuva: Pohjois-Pohjanmaan Liitto

EI ENNEN UHKAMME UUPUA VOI KUIN VAPAA ON SUOMEN KANSA

SUOMEN JÄÄKÄREILLE KIITOLLINEN ISÄNMAA

TILL FINLANDS JÄGARE AV TACKSAMT FOSTERLAND

Mitali ”Jääkärien saapuminen Saksasta Suomeen 1918 – Jääkäripataljoona 27”

ja lain pyhyden puolesta". Suomen itsenäiseksi julistautuminen 1917. Valtioneuvoston v. 1924 lyöttämä muistomitali. Suomen tasavallan hallitusmuoto 1919. Valtioneuvoston v. 1924 lyöttämä muistomitali. Mitalitekstinä "Yhteisvoimin – Viribus unitis". Vapaussodan alkaminen – Vaasa valkoisen Suomen pääkaupunkina 1918. Vaasan kaupunginvaltuuston v. 1924 lyöttämä muistomitali. Mitalin läpimitta 59 mm, mitalia löyty Pariisissa (La Monnaie) 16 hopeista ja 500 pronssista. Mitaliteksti kuvassa. Mitali on esillä Vaasan Sotaveteraanimuseossa. Jääkärien saapuminen Saksasta Suomeen 1918 – Jääkäripataljoona 27. Vaasan Senaatti teki päätöksen mitalin lyöttämisestä v. 1918, mutta toteutus viivästyi ja mitalin lyötti Valtioneuvosto v. 1925. Mitalin läpimitta 72 mm, mitalia löyty Pariisissa (La

Monnaie) 1350 kpl jääkäreille jaettavaksi ja 300 kpl myyntiin. Mitaliteksti kuvassa. Mitali on esillä Vaasan Sotaveteraanimuseossa. Rudolf Walden 60 vuotta. Suomen Puunjalostusteollisuuden v. 1938 Waldenin 60-vuotispäivän kunniaksi lyöttämä mitali. Mitalista on kaksi versiota, siviili- ja sotilasversiot. Mitaliteksti "Sortoa vastaan – Itsenäisyyden puolesta – Teollisuuden nousua kohti – Yhteisen kansan menestykseksi". C.G.E. Mannerheim 1867–1942. Valtioneuvoston v. 1942 Mannerheimin 75-vuotispäivän kunniaksi lyöttämä mitali. Mitalitekstit "Candida pro causa ense candido" (Puhtain aseinen puhtaan asian puolesta) ja "Turvattu ehyt kansa". Wikströmin tuotantoon kuuluu myös lukuisa määrä mitalityyppejä, suurikokoisia hautamuistomerkkeihin kiinnitettyjä henkilömuotokuvia.

Muita Wikströmin töitä Vaasassa

Emil Wikströmin varhaisin työ Vaasassa on liikemies, pankkiiri ja säätyvaltiopäivien porvarissäätyedustaja Joachim Kurténin v. 1908 paljastettu rintakuva Kauptungintalon puistikossa. Wikströmin käsialaa on myös hovi oikeudenneuvos ja liikemies Oskar Rewellin hautamuistomerkki Vaasan Vanhalla hautausmaalla. Haudasta tuli sittemmin Rewellien sukuhauta. Emil Wikströmin varsin suurta Vaasaan sijoittuvaa teosmäärää selittänee osaltaan se, että hänellä oli sukulaisuussiteitä Vaasaan. Wikströmin tytär Anna-Liisa oli avioliitossa Oskar Rewellin pojan Ilmarin kanssa.

Ilkka Virtanen

Pohjanmaan Maanpuolustuskilta

Pronssioven Napuen taistelua kuvaava reliefi "Lipun ryöstö" Kuva: Ilkka Virtanen

Itsenäistyneen Suomen valtio- ja sotilasjohto, P.E. Svinhufvudin ja C.G.E. Mannerheimin muistomitalit

Pohjanmaan museon vanhan pääsisäänkäynnin pronssiovi Kuva: Aimo Nyberg

AD NOBILEM A MCMXVIII MEMORIAM CVDEND CVR WASA VRBS

Kunniakkaan vuoden 1918 muistoksi Vaasan kaupungin lyöttämä

OMNI SPE LEGVM FRACTA CVM DEDECVS INSTAT EN PATRIAE VINDEK EXORITVR POPVLVS

Alt' alennuksen, epätoivostaan, nous' isäin maata kansa suojaamaan

Mitali " Vapaussodan alkaminen – Vaasa valkoisen Suomen pääkaupunkina 1918"

Vaasa 1918 ja JP27 1918 mitalit Vaasan Sotaveteraanimuseon vitriinissä